

Jenny Bengtsson

Jag sa att jag älskade han men jag har redan sagt förlåt för det. Ålder, genus och sexualitet i skolans tidigare år.
Linköping Studies in Pedagogic Practices, Linköping University 2013.

1

Det senaste årtiondet har det kommit en ansevärd mängd avhandlingar som fokuserar normalitetskonstruktioner i den svenska skolan. De har bland annat undersökt samskapande av genus, sexualitet och etnicitet (Andersson 2003), genus, klass och etnicitet (Fundberg 2003; Jansson 2007; León Rosales 2010), genus och sexualitet (Bäckman 2003) och genus, klass och sexualitet (Ambjörnsson 2004). Utan att generalisera alltför hårt, kan konstateras, att såväl angreppssätt som teoretiska influenser påminner om varandra – det är huvudsakligen med etnografiska metoder och poststrukturalistiska feministiska perspektiv som studierna genomförs. Intersektionalitet, normaliseringsprocesser och makt är ledord.

Jenny Bengtssons avhandling i pedagogik, *Jag sa att jag älskade han men jag har redan sagt förlåt för det*, har sin tydliga hemvist inom denna tradition. Det övergripande syftet med studien är ”att undersöka normalitetskonstruktion och problematisera villkor för begriplighet och inkludering i skolans tidigare år. Mer specifikt är studien inriktad på att analysera hur ålders-, genus- och sexualitetsnormer formar och formas i skolan som ett särskilt

sammanhang” (s. 11). Bengtsson vill alltså undersöka hur normaliseringsprocesser skapas och omskapas, men också vilka sammanhang som möjliggör utmaningar och överskridanden. Metoden hon använder är etnografiskt fältarbete - observationer och intervjuer med åtta- till tioåriga barn i två skolklasser i en mellanstor svensk stad.

Som synes är det mycket i Bengtssons studie som påminner om tidigare studier på området. Inget i varken angreppssättet eller den teoretiska ansatsen förvånar mig. Vilket jag faktiskt inte har något emot! Det är nämligen en utmärkt idé att studera just normalitetskonstruktioner i skolans tidigare år, med fokus på genus, sexualitet och ålder. Jag ser heller inte hur detta kunde göras bättre med andra metoder än deltagande observation och intervjuer. Dessutom fyller Bengtssons studie ett empiriskt såväl som teoretiskt tomrum. Merparten av de skolstudier jag nämnde i inledningen fokuserar nämligen grundskolans senare år eller gymnasiet. Med några få svenska undantag är de studier som uttalat undersökt konstruktioner av sexualitet och genus i yngre åldrar framför allt brittiska eller australiensiska. Bengtssons studie blir därför ett empiriskt bidrag till ett forskningsfält där skolans tidigare år inte nödvändigtvis har studerats ur ett intersektionellt perspektiv. Den är också att betrakta som ett välbehövligt empiriskt bidrag till den växande forskningen om intersektionalitet som betonar ålder som maktrelation, inte minst i relation till yngre individer.

Kombinationen av ålder, genus och sexualitet bland yngre skolbarn är inte bara relevant forskningsmässigt. Den tycks

också både rimlig och intressant i relation till det empiriska fältet. Detta inte minst som det enligt Bengtsson finns intressanta spänningar mellan de olika kategorierna (alltså genus, ålder och sexualitet) och skolan. Genus är något som skolan uttalat ska arbeta med i form av jämställdhet – det finns inskrivet i läroplanen, i politiska policies etc. Ålder däremot är en närmast institutionaliserad maktordning i skolan. Vi tar den för givet och använder oss aktivt av den för att sortera såväl elever som relationer mellan elever och vuxna. Sexualitet i sin tur är en dimension som sällan sägs höra till skolan eller barndomen. De olika kategorierna skapas alltså under skilda villkor och på olika sätt. Samtidigt, menar Bengtsson, är de intimt sammanvävda i görandet av normalitet – något som skapar extra spänningar just i skolan som fält.

Det är inom denna övergripande ram som Bengtsson genomför sina analyser av vardaglig interaktion barn och pedagoger emellan. Hon vänder och vrider på till synes all dagliga händelser som kan te sig ointressanta eller banala, men tydliggör i sin analys att det är just *där* det händer. Hon visar också övertygande hur det som i förstone tycks handla om genus, kanske lika mycket rör sig om ålder. Eller att det som ser ut att vara konstruktioner av ålder, även handlar om sexualitet. Så beskriver hon exempelvis hur två pojkars avståndstagande från sexualitet, när de tillsammans med forskaren fördjupar sig i en bok om hur barn blir till, även måste förstås som ett sätt att göra ålder och barndom. Eller hur flickorna i omklädningsrummet som diskuterar vem som älskar popidolen Darin, inte enbart

iscensätter heterosexuellt begär, utan även homosocialitet, genus och i viss mån ålder.

Som bäst är Bengtsson i de lyhörda analyserna. Och kanske framför allt när hon visar hur ålder som maktordning och kategorisering genomsyrar konstruktionerna av sexualitet och genus. Här får jag aha-upplevelser, en del goda skratt och sätter också då och då skrattet i vrångstrupen. Som när hon beskriver hur föräldrar och skolpersonal, i bästa välmening och med glimten i ögat, fnissar ut två pojkar som under klassens luciauppvissning klätt ut sig till möss för att sjunga Mössens julafton. Lite mindre övertygande blir det när hon lyfter resonemangen för att säga något mer generellt om normalisering och inkludering-/exkluderingprocesser. Hennes idé, som jag förstår den, är att det är i de så kallade osäkra landskapen som normerna framträder tydligast – eller blir som mest verksamma. Därför har hon riktat in sig på två typer av praktiker i skolan: de som äger rum i en sorts mellanrum, mellan de formella sammanhangen för lärande (som omklädningsrum, raster etcetera), och de situationer och platser som kan verka möjliggörande av sådant som inte framstår som självklart att uttrycka (som lektioner som tappar fokus, skämt som går över styr etcetera). Dessa kallas för osäkra landskap eller gränsland. Som jag förstår det vill Bengtsson poängtera att normalisering i skolan skapas överallt hela tiden, inte enbart genom styrdokument och på lektioner. Klokt så, även om tidigare etnografiska studier av normalisering i skolan har påpekat detsamma. Men när dessa gränsland – det vill säga allt som inte är

sanktionerad ordning – börjar beskrivas som alldeles särskilt viktiga för normaliseringsprocesser blir jag tveksam.

Jag är helt med på att de ständiga förhandlingar om tolkningsföreträde som karakteriserar osäkra landskap och mellanrum tenderar att synliggöra normers tillblivelse. Men att de är en särskilt central plats för normskapande är en rätt djärv idé – som delvis motsäger tidigare forskning som gör gällande att normer är som mest effektiva och verksamma just i sin osynlighet och självklarhet. Alltså: när de är som *minst* utsatta för förhandling. Så, när Bengtssons slutdiskussioner och sammanfattande analyser allt som oftast landar i ett konstaterande av barnens ständiga förhandlingar, blir jag osäker på om de ständiga förhandlingarna egentligen är en ontologisk utgångspunkt, en teoretisk sådan, en empirisk beskrivning av tillvaron i skolan, eller ett uttalat fokus från forskarens sida. Förmodligen är svaret alltihop samtidigt, vilket torde ha en inverkan på de analytiska slutsatserna i avhandlingen.

Hur det än förhåller sig med den saken är det tydligt att Bengtsson har en fin blick och ett lyhört öra för de processer som pågår mellan barnen i skolan. Och det är på sätt och vis alldeles tillräckligt. Det gör nämligen avhandlingen användbar för framtida forskning om normalitetsprocesser i skolan, som jag hoppas i allt högre utsträckning också kommer att koncentrera sig på yngre elever.

Fanny Ambjörnsson

Docent i Genusvetenskap,
Stockholms universitet

2

Näslund, Shirley.

Födandets sociala utformning. Språkliga och kroppsliga praktiker i förlossningsrummet.

Studier från Örebro i svenska språket, 8. Örebro universitet.

Som samtalsforskare med intresse för interaktionsanalysens bidrag till genusforskningen blev jag väldigt glad över att läsa Shirley Näslunds avhandling. Avhandlingen är skriven inom svensk språkvetenskap och behandlar samtalsinteraktion mellan deltagare (i huvudsak blivande föräldrar och vårdpersonal) i förlossningssituationer före, under och strax efter barns födelse. Avhandlingen tar inte sin utgångspunkt i genusvetenskapliga problem eller teorier, men den har intressanta genusvetenskapliga implikationer som jag vill synliggöra och diskutera i denna recension.

Avhandlingens inriktning kan beskrivas som både språkvetenskaplig och etnometodologisk, och studierna baseras helt på deltagarnas språkhandlingar *in situ*, skådade genom samtalsanalysen Conversation Analysis (CA) som har sin grund i amerikansk sociologi från senare delen av 1960-talet. I kölvattnet av ett antal vid det här laget klassiska studier, exempelvis Harvey Sacks, Emanuel Schegloffs och Gail Jeffersons text i *Language* om turtagning från 1974, har CA under de senaste decennierna etablerats som ett eget och mångdisciplinärt forskningsfält. CA som angreppssätt på genusfrågor är dock fortfarande relativt nytt för

en bredare samhällsvetenskaplig publik, även om feministiskt inriktade CA-studier på senare år har bidragit med insikter i hur genusrelevanta fenomen och kategoriseringar sker i praktiken. Ansatsen i grunden förhåller sig dock neutral till frågor som exempelvis makt, kön eller etnicitet till dess att samtalsdeltagarna själva *relevantgör* kön, exempelvis genom språklig användning av en särskild genuskategori, i samband med någon samtalshandling. CA förordar strukturell analys av hur samtalssturer organiseras i sekvenser och utgår inte från teoretiska utgångspunkter i själva analysen av ett inspelat material (för diskussioner av CA och genus hänvisar jag av utrymmesskäl till antologin *Conversation and Gender* av Elizabeth Stokoe och Susan Speer från 2011, samt Speers bok *Gender Talk: Feminism, Discourse and Conversation Analysis* från 2005). Men genusfrågor blir ofrånkomligen högst relevanta i Näslunds material där deltagarnas roller och uppgifter i förlossningssituationen är starkt kopplade till biologiskt kön och till kroppars olikheter. Raewyn Connell menar att genusprocesser, i vardaglig social praktik, organiseras i relation till den *reproduktiva arenan* (se exempelvis *Masculinities*, 1995/2005) där födande, omhändertagande av nyfödda, samt accentuering av biologiska och kroppsliga olikheter är centrala komponenter. Därmed blir en analys av förlossningsinteraktion också delvis en analys av framtalandet av genusrelationer, exempelvis när barnet som gradvis personifieras och individualiseras som en individ med en könstillhörighet, och nya föräldraidentiteter kopplade till biologiskt kön verbaliseras.

Avhandlingen är av sammanläggnings- typ och består av sex artiklar, varav fyra i skrivande stund är publicerade och en femte är accepterad för publicering. Avhandlingsarbetet syftar till att "belysa födandets sociala organisation ur ett deltagarperspektiv" (s. 14). Detta sker genom att i detalj studera videoinspelningar av förlossningar och visa hur deltagarna själva förhåller sig till den pågående aktiviteten genom val av språkliga uttryck (exempelvis metaforer, referensuttryck som *här* och *där*, verbformer och hur barnets röst animeras av en annan talare), kroppsliga förflyttningar och visuellt fokus. Avhandlingen baseras på en av författaren sammansatt korpus av ett 80-tal videospelade förlossningar. Sex av dessa är inspelade i forskningssyfte medan resterande har hämtats från Kungliga Bibliotekets mediedatabas och består av tv-dokumentärer som *Barnmorskorna*, *Sjukhuset*, *En unge i minuten* och norska *Jordmødrene* samt av ett antal förlossningspedagogiska filmer. Samlingen sträcker sig från 1968 och fram till 2012, med en tyngdpunkt på åren 2007-2012. Studien är explorativ och utgår från att man bör utforska standardfallen först, och analyserna fokuserar därför i första hand på sjukhusförlossningar snarare än hemförlossningar eller medicinskt ovanliga/dramatiska fall. Näslund argumenterar på ett övertygande sätt kring fördelarna med att blanda forsknings- och medieinspelningar, inte minst av praktiska och etiska skäl. Hon påpekar också att det redigerade mediematerialet innehåller långa oklippta sekvenser just kring barnets ankomst, vilket gör att mediematerialet lämpar sig som forskningsmaterial.

De sex delstudierna behandlar födan-situationen på lite olika sätt. Medan en artikel (studie I) analyserar en 62 sekunder lång sekvens från en enskild förlossning är övriga delstudier fenomenorienterade. De fokuserar alltså på återkommande mönster från materialet med avseende på exempelvis personalens eller föräldrarnas verbala iscensättningar av barnets röst eller vilja (studie II), de språkliga uttryckens roll (studie V), vårdpersonalens bemötande av föderskors emotioner (studie VI), verbaliseringen av barnets kön omedelbart efter förlossningsögonblicket (studie III) samt klippet av navelsträngen (studie IV). Det finns en del överlappningar mellan delstudierna där mönster som identifierats i första delstudien återkommer i andra, vilket kanske inte är så konstigt med tanke på studiens explorativa karaktär och sättet på vilket en sammanläggningsavhandling med en induktiv ansats växer fram. Dock ger det repetitiva inslaget analyserna ökad trovärdighet och visar på en fördjupning från den första artikeln till den sista. Delstudiernas varierande fokus förs också samman till en fördjupad helhet i den övergripande diskussionen. Denna lyfter fram tre genomgående teman, nämligen betydelsen av ritualer och framtalandet av statusövergångar (exempelvis, från *föderska* till *mamma* eller från barnet som en del av föderskans kropp till en fristående individ), kropparnas funktion i interaktionen samt hur språkandet präglas av den kulturella kontexten. Särskilt två av avhandlingens delstudier med tillhörande diskussioner i kappan har stor genusvetenskaplig relevans; studie III om verbalisering av barnets kön

efter förlossningen och studie IV om den rituella dimensionen av navelsträngsklip-pet. I min recension diskuterar jag därför huvudsakligen dessa två delstudier i relation till avhandlingens övergripande teman.

Delstudie III med titeln *It's a Girl: Social and Linguistic Practices for Assigning Sex in the Delivery Room* (sammförfattad med Anna Lindström och Christine Rubertsson, antagen i tidskriften *Gender and Language*) dokumenterar hur könskategorisering omedelbart efter barnets ankomst görs i samtalspraktik. Studien behandlar dels den prioritet som könsbenämningen av det ny-födda barnet ges, dels vilka uttryck den tar sig, och dels vem som utför den. Analysen visar att könskategoriseringen oftast sker inom loppet av två minuter efter födseln, och då i regel i samband med barnets första kontakt med föräldrarna. Kategoriseringen förekommer oftast i en hälsningssekvens och blir då en del av en social praktik att först identifiera *vem* det är man hälsar på/ interagerar med innan samtal inleds. I denna personifieringsprocess har barnets kön en framskjuten position. Könsidentifikationen ges en särskild position som går före barnets vikt eller likhet med föräldrarna, och språkhandlingar som "vem e de då" eller "vad blev de för nånting" *hörs och besvaras* som en fråga om barnets könstillhörighet, även om andra alternativ skulle vara fullt möjliga. Vidare görs könsbestämningen ofta i längre sekvenser där själva bestämningen föregås av förhandlingar om vem som ska inspektera barnets kropp för könsidentifikation, och hur. Dessutom är det sällan att barnmorskan gör detta; istället är det oftast pappan som inbjuds till

att proklamera könet efter inspektion av genitalierna. Författarna menar att man kan se denna delegering som att mannen "auktoriseras att utföra de avgörande punktinsatserna" i förlossningsrummet. I praktiken förstärks alltså könsroller genom att kvinnor och män tillskivs olika uppgifter och där ansvar för statusövergångar, exempelvis från "nyfödd" till "en liten flicka", reserveras för mannen. Författarna noterar också att pojkars genitalier oftare benämns lexikalt än flickors (6 fall mot 1) vilket överensstämmer med tidigare forskning. Dock diskuteras ett exempel där pojkens genitalier talas fram där benämningen skedde under en hälsoundersökning av barnet och där könsorganen räknas upp som en del i en lista över fingrar och tår och annat som är normalt. Dessa undantag är synnerligen intressanta, eftersom det är med hjälp av noggrann sekventiell analys som författarna kan visa, för att använda en något haltande metafor, att allt som glimmar inte nödvändigtvis är guld. Uttryckt lite annorlunda så skulle en bredare diskursiv ansats lätt ha kunnat missa det sociala projekt som deltagarna är engagerade i här, där just verbaliseringen av genitalier utgör *en* del av flera andra. Vidare diskuterar författarna att denna studie kastat ljus på hur deltagarna under detta skede av födandeinteraktionen separerar biologiskt och socialt kön. Detta är intressant, då studien visar att könsbestämningspraktiken i regel *inte* åtföljs av tal om barnets beteende eller egenskaper i relation till normer eller stereotyper kring flickor eller pojkar. Detta resultat hade varit värt större uppmärksamhet i artikeln, såväl som i kappan i relation till forskning om

görandet av könsidentiteter. För även om vi vet att barn tidigt blir föremål för stereotypiseringar baserade på biologiskt kön från omvärlden, så visar denna studie att detta i alla fall *inte* sker inom de första minuterna efter barnets ankomst i det svenska samtida förlossningsrummet.

Studie IV, *Att samkonstruera en faderskapsrit: En studie av interaktionen vid klippet av navelsträngen* (publicerad i *NORMA*, 2, 2013) utgör ytterligare ett högst relevant bidrag till genusforskningen i allmänhet, och till maskulinitetsstudier i synnerhet. Studien avgränsas till 16 inspelningar strax före, under och efter navelsträngsklippet, tar avstamp i sociologiska teorier om rituella aktiviteter och fokuserar på att skildra hur förhandlingar om klippet görs i praktiken av deltagarna. Studien kombinerar CA med etnometodologisk medlemskategoriseringsanalys (MCA), för att skildra hur kategorier som verbaliseras, exempelvis *pappa* eller *mormor*, är intimt förbundna med den rituella aktiviteten. Studien visar att handlingen att klippa navelsträngen behandlas högtidligt, och att avsaknad av möjligheten att klippa den (till exempel av medicinska skäl) omtalas. Studien visar att handlingen tillmäts stor ceremoniell betydelse om pappan (eller i ett fall en närvarande mormor) utför det. Klippet högtidlighålls med fotografering, verbala yttringar som tillskriver det vikt och ett delat visuellt fokus. Den rituella dimensionen syns kanske särskilt tydligt i ett exempel där en föderska insisterar på att den något ovillige mannen ska utföra klippet eftersom han annars skulle ångra sig i efterhand. Om däremot barnmorskan utför klippet, exempelvis om

pappan tackat nej, görs klippet inte till ett rituellt ögonblick, utan till en rutin bland andra. Klippet blir också en del av görandet av pappidentiteten och är ibland det första tillfälle där kategorin *pappa* talas fram efter förlossningen. Precis som i studie III menar Näslund att ordningen med mannen som utförare av klippet kan kopplas till en jämställdhetssträvan att involvera mannen i förlossningsrummet. Resultaten visar att detta istället förstärker den isärhållande könslogiken genom att reservera vissa handlingar till mannen som då tillmäts vikt för ceremoniella handlingar som att kapa bandet mellan mor och barn och frigöra barnet och pappidentiteten.

Studien har ett unikt empiriskt material som torde intressera många genusforskare, och den väl genomförda medlemskategorianalysen passar utmärkt till artikelns fokus på *när* och *hur* identitetskategorier används av deltagarna i förlossningsrummet i görandet av rituella statusövergångar för både nyfödd och föräldrar. Jag tror dock att studien, som ju riktas mot en genusteoretiskt intresserad publik i *NORMA*, hade vunnit ännu mer på att situeras ytterligare i aktuell maskulinitetsforskning, och därmed visa ännu tydligare på det bidrag som studien *de facto* utgör. Exempelvis hade studien berikats ytterligare av jämförelser med befintliga intervjustudier av faders upplevelser av navelsträngsklippet, både från svensk och exempelvis brittisk mark, eller paralleller till teoretiska perspektiv på klippet som en maskulinitetsrit, eftersom det är här Näslunds forskning fyller en viktig lucka. Näslund lyfter inledningsvis i kappan att födandet som *social* praktik

inte tillskrivits någon större akademisk uppmärksamhet, utöver Brigitte Jordans kulturanthropologiska analys *Birth in four cultures* från 1993 som ett av de mer kända undantagen. Även om Näslund har rätt i att födandets sociala dimension är underbeforskad saknar jag ändå referenser till ett flertal svenska avhandlingar i litteraturgenomgången. Även i de olika artiklarna hade värdet av Näslunds analyser kunnat synliggöras ytterligare genom jämförelser med studier där samma situationer undersöktes med helt andra kvalitativa eller kvantitativa ansatser. Över huvud taget fokuserar litteraturgenomgången i kappan också relativt lite på själva födandekontexten eller på de professionella styrdokument som barnmorskor i Sverige skall förhålla sig till. De senare nämns på flera ställen i texten men som oinvid i dessa blir man nyfiken på vilka yrkespraktiker som är rutinmässiga och förgivettagna kring exempelvis navelsträngsklipp och föräldrarnas första kontakt med barnet, och vilka som också ingår i styrdokument och utbildning. En något större genomgång kring den specifika institutionella kontexten hade möjligen underlättat för en icke CA-kunnig läsare i att förstå skillnaden mellan Näslunds arbete och tidigare forskning på området. Man får dock komma ihåg att avhandlingen är skriven i svensk språkvetenskap utan genusvetenskaplig utgångspunkt, men den förtjänar utan tvivel att nå fram till en bredare genusintresserad publik.

Avhandlingen är oerhört välskriven och författaren har ett livfullt narrativt språk som gör att man som läsare ibland glömmer att det är ett vetenskapligt arbete som skall

recenseras och där man istället upplever att man hamnar väldigt nära det inspelade materialet vid läsningen av transkriptioner och analystexter. Detta är förstås en styrka när det gäller samtalsanalys, eftersom det är analytikerns uppgift att skildra det empiriska materialet så öppet och så noggrant att läsaren nästan kan "höra" samtalet och själv bedöma de slutsatser som dragits. På sina ställen hade dock analysen vunnit på att tonen gjorts mer teknisk än levande, eftersom man på enstaka ställen kan få intrycket av att författaren tolkar interaktionen snarare än bedriver en strikt analys av samtalets sekvenser. Detta är dock endast en fråga om textens stilistiska drag eftersom jag finner själva analyserna välgjorda och övertygande. Texten har också ett mycket pedagogiskt upplägg och lämpar sig därför även för en bredare publik än forskare inom lingvistik eller samtalsanalys. Ett annat viktigt bidrag som avhandlingen ger CA-fältet är de översättningar av engelskspråkiga tekniska begrepp som författaren gjort. Eftersom CA-artiklar på svenska är relativt sällsynta saknas ofta vedertagna översättningar av begrepp och här har Näslund gjort ett gott arbete. Avhandlingens slutdiskussion knyter väl ihop studierna, besvarar de uppställda forskningsfrågorna och lyfter läsarens blick över ett flertal intressanta områden, som relationen mellan kultur och språkanvändning, multimodalitet och materialisering av kroppar i interaktionen, samt barnmorskors institutionella rollskiften och verktyg.

Kort sagt är detta en avhandling värd en större publik än den egna disciplinen. Den utgör dessutom fascinerande läsning för alla

som själva befunnit sig i ett förlossningsrum som vårdgivare, föderska eller partner och kan med fördel läsas utan särskilda kunskaper i språkvetenskap eller CA-analys. För barnmorskor och även för barnmorskeutbildningen bör den rimligen, som Näslund också något anspråkslöst lyfter i sina slutsatser, utgöra ett utmärkt diskussionsunderlag kring det sociala samspelet under en förlossning. Vidare skulle jag gärna se att några av de svenskspråkiga delstudierna omarbetas för publicering i internationella tidskrifter, och då i synnerhet artikel II som utgör ett viktigt bidrag till forskningen om tal medierat genom en annan person (engelskans *reported speech*) samt artikel IV om maskulinitetskonstruktion vid navelsträngsklipppet. Ingen av delstudierna återfinns heller inom tidskrifter specialiserade på forskning om barnmorskeverksamhet eller reproduktiv hälsa, såsom *Midwifery*. I denna tidskrift och liknande fora publiceras en hel del kvalitativa studier av exempelvis upplevelser av förlossning, men där intervjustudier eller enkätunderlag dominerar. Födandesituationen är komplex och omvälvande, och helt enkelt omöjlig att rekonstruera i detalj i efterhand i exempelvis en intervju. Här skulle Näslunds forskning bidra med ett perspektiv förankrat i vad deltagarna *de facto* gör och säger i födandesituationen, vilket utgör en intressant kontrast till de resultat som uppnås genom att deltagarna efterhandsrapporterat sina handlingar. Just skildringen av födandets sociala praktik och det situationsbundna identitetsskapandet är avhandlingens stora vetenskapliga bidrag. Jag hoppas att avhandlingens metodologiska bidrag kan inspirera fler genusforskare

till att anta ett interaktionsanalytiskt perspektiv på miljöer där identitet, kön och kropp kan dokumenteras i själva den situation där de omtalas och förhandlas fram, och där deltagarnas egen behandling av vad som sker ges företräde i analysen. Precis som Näslund visar finns mycket att hämta ur analys av det ”lilla”: ordvalen, de vokala nyanserna, gesterna, kroppsförflyttningarna och personkategoriseringarna, när de betraktas som en helhet i en kontext. Jag kan varmt rekommendera läsning av Näslunds arbete.

Erica Sandlund

FD, lektor i engelska
Forskare, Centrum för Genusforskning,
Karlstads universitet

3

Gunnarsson, Lena

On the Ontology of Love,
Sexuality and Power:
Towards a Feminist-Realist
Depth Approach, Örebro
Studies in Gender Research 2
Örebro University (2013)

This is a very good, consistently interesting and original thesis that contributes to ongoing debates about feminism and critical realism. Its main topic is love relations between men and women and how these so often function as relations of domination. The thesis is in three parts: the first critically reviews the work of three key feminist thinkers: Catherine MacKinnon, Judith Butler and Anna Jónasdóttir; the second discusses problems of the post-structuralist theory that has dominated academic feminism; and the third develops a feminist, dialectical critical realist approach to love which extends Jónasdóttir's work on love power.

In part I, Lena Gunnarsson criticizes Mackinnon for representing women and heterosexuality as socially constructed by men, failing to explain resistance or how men are socially constructed, and reducing biology to a question mark. Lena criticises Butler's overemphasis of discourse, and reluctance to acknowledge the material and the biological. Like Mackinnon she is trapped by a flat ontology that can't relate the cultural to the biological without collapsing the latter into the former. So sex, sexuality and gender are all reduced to a matter of meaning. Jónasdóttir differs in that she analyses

sexuality, erotic fantasy and loving care, and men's exploitation of women's capacity for love ('love power'). While she sees biology as a basis of sexual division she sees men's domination as historically variable rather than as a fixed natural tendency. In a sympathetic critique, Gunnarsson develops these ideas by showing how this exploitation also produces problems for men by denying themselves satisfactory relationships through denial of vulnerability.

In Part II, post-structuralism is shown to be 'nature-phobic' because of its unwarranted assumption that nature is fixed and unilaterally deterministic. It cannot recognize 'unity-in-difference', for example, of body and mind, nature and culture, objective and subjective. In such cases, the latter term refers to a set of emergent powers which are different from but dependent on the rest of the first term. In other words, post-structuralism is undialectical, unable to see how reality is stratified, with higher strata (e.g. the cultural) emergent from lower strata (biological), and able to react back on lower strata. It also creates unnecessary difficulties by assuming that one cannot use the term 'woman' without flattening difference, as if meant that those identified as women must have powers deriving wholly from their being women and nothing else. This again is a casualty of a flat ontology.

In Part III, the author develops an alternative by drawing upon Jónasdóttir's substantive theory and the later work of Roy Bhaskar, the critical realist, on 'Metareality'. Lena defines love as 'the act of recognizing and affirming another person and her needs and goals as valuable in their

own right in a way not directed by one's own needs and goals". But typically such relations are unequal, in that women tend to take the perspective of the other, and men don't. Love is characterized by both interdependence and the need of each to be accepted as distinct persons, and indeed the need of each for their partner to act accordingly. But in patriarchal society, love and care are given unequally, so women are disempowered, and are valued for their support and usefulness rather than in themselves. This proves ultimately unsatisfactory for men, insofar as they can no longer value their partners as worthy of recognition and love as distinct beings. Again there is a complex dialectic here, and it is argued to be irreducible to an act of exchange, as in Jónasdóttir's theory.

In Bhaskar's account of 'Metareality', knowledge and reality do not stand as mutually exclusive terms, for knowledge is an emergent part of reality as a whole. And then there is 'demi-reality', which is exemplified by relations of domination, in which others are treated mainly or wholly instrumentally: imagining that one can sacrifice oneself to one's partner, or treat one's partner wholly instrumentally, and still love and be loved, are illusions, but have real effects. Bhaskar also posits a 'ground state' in which we are connected to every other being or thing in the cosmos – a state, so Bhaskar believes, which is characterised by free, loving creativity. For him, we can do nothing without love. (Including murder? Genocide?). Lena demurs a little, noting that love relations inevitably involve tension. Here she draws on other feminist theory, including Jessica Benjamin's important psychoanalytic theory.

Men's embodied model of masculinity prevents them from acknowledging their own vulnerability and dependence, a key part of love relationships. And in restricting women's freedom they reduce part of what is loved or loveable in their partner – to the point where there is no independent person to love. In putting their own needs above their female partners, men both fail to give enough and in ways which their partners want, but also miss out on a more satisfying form of love which is mutually empowering. So basic human needs – again a brave thing to acknowledge in contemporary feminist discourse – are not met. But then, if everything is socially constructed, including all human needs, it's hard to see how anything is harmed or violated or restricted or not met by particular social constructions.

Lena goes beyond analysis to suggest solutions, though changing the dialectic of domination into one of equality in which we meet each others' needs. This, she argues will require a relative (tactical, and not in principle separatist) withdrawal from men, accompanied by greater mutual support among women, and spiritual introspection.

Although there is much that I think is valuable in the thesis, in particular the explorations of the dialectic of domination within love relations, I do have some reservations about parts of the argument. First, although love is notoriously difficult to explain, the definition which Lena gives (quoted above) does not distinguish love from simple respect for others. Secondly, Lena uses 'love' to cover a range from friendship, through caring and companionate love, to sexual erotic love. But there are surely some relations - parent-child

relations, for example, which one hopes are not sexual; and some people are happy not to unite sex and love. The distinctions between these different kinds of affective relations may be fuzzy, but they need to be made and explored. Thirdly, it seems a rather idealised notion of love. Where is the importance of compatibility in taste, habitus or lifestyle in such relations? Where is charm, enchantment, mystery? Where is physical attraction, preferences for particular body types and sizes, the way someone moves? Where is 'chemistry', desire, lust, or indeed indifference or revulsion? In other words, the more naturalistic and a-rational aspects of love are ignored in favour of an idealised, quasi-religious normative view of love that is hard to relate to love as it is lived in all its imperfect messiness and physicality. Finally, I suspect it would be possible to make a similar analysis and critique of love relations between men and women without using Bhaskar's obscure and over-elaborated ontology, and by drawing instead on empirical research, psychoanalytic theory and non-scientific literature on love and domination in heterosexual relationships.

Nevertheless, I strongly recommend this thesis and hope it gains wider circulation. As a major example of a critical realist approach to feminism it's long overdue and most welcome. More importantly, in focusing on love, it helps us understand something central to life – love - which most social science, including even some feminist research, ignores.

Andrew Sayer

Professor in Sociology,
Lancaster University